

УДК 005.44:339.1:329.3(53)

Ель Гуессаб Карім
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії
Запорізького національного університету

АРАБСЬКІ КРАЇНИ ЯК ЦЕНТР ВПЛИВУ СВІТОВИХ СИЛ

На сьогодні арабські країни або, точніше сказати, арабський світ – це 22 окремих, відносно незалежних країни, котрі географічно розташовані на Близькому Сході та в Північній Африці, мають арабську в статусі офіційної мови. Провідною політичною організацією цих країн є Ліга арабських націй, котра була утворена відразу після закінчення II світової війни. Варто зазначити, що кожна з країн арабського світу є членом цього союзу. Мета, яку ставить перед собою Ліга арабських націй, звучить так: «... установа тисніших відносин між державами-членами та координація взаємодії між ними задля захисту своєї незалежності й суверенітету, вирішення загальних питань та інтересів арабських країн...». Незважаючи на це, сьогодні арабський світ переважно має авторитарні режими й низький рівень демократичних свобод.

Після II світової війни арабські країни перестають існувати як європейські та американські колонії, де-факто стаючи незалежними державами. Але гіркий історичний досвід на сьогодні сформував образ арабських країн як плацдарму для вирішення провідних світових конфліктів у боротьбі за ресурси, безладу й нездатності нової влади втримати хоча б короткотривалий контроль у суспільстві. Урешті-решт, із філософського погляду вони є центром світової глобалізації, себто центром світового впливу в намірах захопити контроль не лише в економічному, а й у культурному та світоглядному планах.

Це визначає актуальність теми, а саме: аналіз і синтез проблем суспільно-політичних конфліктів в арабських країнах, пошук шляхів вирішення ситуації непорозуміння між двома культурно й релігійно різними світами: арабськими країнами й тими, хто має на них перманентний історичний і культурний вплив (США, Франція, Німеччина, Росія тощо).

Варто зауважити дослідників, котрі займалися вирішенням питань впливу світових сил на арабські країни. Зокрема, це й Утаві Алі Абдулькарем [5], й Олександр Філонік [6], Костянтин Азимов [1], Ельмар Аміров [2] і багато інших.

Вибір теми дослідження «Арабські країни як центр впливу світових сил» був зумовлений тим, що проблема розуміння питань впливу на арабські країни наразі стала багатогранною, оскільки більшою мірою залежить від ідеології, релігії й багатьох інших суб'єктивних факторів, котрих дотримується дослідник теми.

Виокремлено такі завдання дослідження теми:

- 1) виявити і проаналізувати роботи науковців, котрі вивчали запропоновану тему;
- 2) з'ясувати й зіставити їхні точки зору із цього приводу;
- 3) запропонувати варіанти вирішення проблеми впливу світових сил на арабські країни.

Залежно від власного світосприйняття і сфери наукової діяльності, кожен із дослідників сприймає поняття впливу провідних світових країн на арабський світ крізь призму власного світобачення. Зокрема, дослідник Утаві Алі Абдулькарем у своїх працях наголошував на тому, що цей вплив є одним із складових процесу глобалізації, котрий, як відомо, «... спрямований на об'єднання та поширення однієї ідеї, захоплення світу, створення монополістичної ідеології...» [5, с. 74]. Він говорить: «Глобалізація в контексті впливу світових сил на арабські країни є переважанням західної культури над іншими культурами за рахунок використання наукових досягнень. Це історична кульмінація довготривалого контролю з часів імперіалістичних завоювань і певний успіх у ліквідації та подальшій увазі до

численних культур інших країн» [5, с. 75]. У цьому випадку автор наголошує на тому, що факт впливу, «інтервенції», країн Західного світу на Схід дійсно існує, має велике значення в міжнародному культурному розвитку. Факт деформації культури, її зміни під впливом зовнішніх сил пояснюється входом цієї держави до міжнародних союзів, посиленням співпраці з іншими країнами, переважно у сфері економіки й торгівлі. Як ми можемо спостерігати з каналів масового зв'язку, саме такі процеси характерні для сучасної політики міжнародних відносин багатьох країн, у тому числі й арабських.

Якщо заглянути в підручні історії або згадати події останніх 20 років, можна простежити тенденцію, що безпосередній вплив, так звана «співпраця» між провідними державами «світового Альянсу» та країнами Сходу, розпочався наприкінці 1990-х рр. Головним аспектом подібної глобалізації є те, що під приводом економічної кооперації більш потужні країни проводять політику прихованої експансії на Схід, повертаючи ситуацію на власну користь і перетворюючи ці країни в ринки збуту й дешеві енергетичні ресурси. Отже, на сьогодні явище «п'ятої колони» (внутрішнього супротивника) існує практично в усіх сферах соціального та політичного життя Арабських країн.

Дещо в іншій площині це питання розглядав дослідник Олексій Ківа. Він говорив про процес впливу на арабські країни в контексті «Арабської революції» й так званого «демонстраційного ефекту». Автор зазначає: «... наразі в низці арабських країн склалась політична ситуація, коли «верхи» не можуть керувати по-старому, а «низи» не хочуть жити так, як раніше». Демонстраційний ефект він пояснює на прикладі, коли масові сутички в Тунісі призвели до втечі з країни президента Бена Алі, багато дослідників-арабістів не могли навіть запропонувати хід подій, які будуть надалі відбуватися в арабському світі [3, с. 51].

Подібна політична філософія, описана Олексієм Ківом, існувала ще з часів кочових племен і військово-загарбницьких країн. Найефективнішим часом для нападу є період, коли влада в країні послаблюється, і народ стає однією з рушійних сил у цій державі. Доволі часто народ підбурюють до революційних настроїв знову ж таки внутрішні воєни, які дестабілізують ситуацію зсередини, створюють своєрідний плацдарм для подальших глобальних дій. І вже пізніше суб'єкт, котрий навмисно знівелював роль влади противника, має повний карт-бланш у наступальних діях. Далі ситуація може розвиватися у двох напрямках: або країна-агресор проведе пряму військову операцію, нехтуючи міжнародними нормативними документами, або створить план із «захисту миру», «захисту інтересів власних громадян в іншій країні» тощо. Як показує досвід Нагірного Карабаху, Грузії, Осетії, Чечні та вже й України, саме такий спосіб характерний для Російської Федерації.

Спираючись на праці багатьох дослідників-арабістів, варто зазначити, що Росія також нерозривно поєднана з процесом захоплення країн Арабського світу. Подібно післявоєнному «Плану Маршала» від Сполучених Штатів Америки, радянським виплатам Франції та Німеччині, свого часу Російська Федерація абсолютно без будь-якого підґрунтя списала Лівійській Джамахірії борги в кілька мільярдів. Найцікавіше в цій ситуації те, що й тогочасний лідер Лівії Муаммар Каддафі, і політичні лідери Росії усвідомлювали, що цей хід спрямований на захоплення енергетичних ресурсів Арабської держави.

Російський науковець Олександр Філонік із цього приводу зазначає: «Можна зрозуміти наших олігархів і тісно

пов'язаних із ними високих посадовців, котрим конче потрібно було зберегти режим Каддафі. Але політику визначають не емоції, а національні інтереси. Саме вони диктують нам конструктивні стосунки з країнами Заходу, якщо ми хочемо зберегти Росію від розпаду» [6, с. 33].

Із протилежного погляду низка дослідників приділяє увагу впливу на арабські країни не в політичному, а в інформаційно-технологічному плані.

Гарним прикладом для Арабських країн у цьому плані можуть послугувати Скандинавські держави й так звані далекосхідні або «азійські тигри» (Сінгапур, Сянган «Гонконг», Республіка Корея і Тайвань), економічний бум яких ми могли спостерігати на початку ХХІ ст.

Науковці та політики саме цих держав вчасно усвідомили, що в новому столітті на світ чекає тотальна інформатизація, тому їм насамперед потрібні конкретні рішення саме в цьому аспекті. На відміну від країн Арабського світу, які прагнуть до всебічного розвитку за рахунок міжнародної співпраці, їм удалося продуктивно розвинути й використати досягнення ІКТ для розширення сфер власної діяльності.

Дослідник Ельмар Аміров говорить так: «Особливістю ж розвитку інформаційно-комунікаційного сектора в арабських країнах стали брак інвестицій і розрізненість дій окремих груп зацікавлених сторін. Це гальмує розвиток ІКТ в регіоні, проте цей процес все одно має місце й буде проводитись незалежно від регіональних дій, оскільки світова кон'юнктура сприяє повсюдному розгортанню ІКТ. Аналізуючи стан інформаційно-комунікаційних технологій в арабському регіоні, можна виділити досить успішне розгортання комп'ютерних технологій в останнє десятиліття. Вигідно в цьому плані відрізняються країни так званого РСАДПЗ, де, завдяки нафтодоларам, ІКТ стали одним із напрямів розвитку. Деякі країни Ради співробітництва стали лідерами за показниками ІКТ на світовій арені. Згідно з останнім дослідженням, Бахрейн, ОАЕ та Саудівська Аравія показують украй високу міру розгортання систем ІКТ» [2, с. 112].

Багато з азійських учених досліджували цю тему, визначили в цьому аспекті агресивність «країн-гігантів». Зокрема, Костянтин Азімов у своїх працях наголошував: «Очевидно, що в США розробили масштабний план «перезавантаження» політичної ситуації в регіоні, де зосереджено їхні енергетичні й політичні інтереси. Наша версія того, що відбувається, дає підстави припустити, що саме Африка та Близький і Середній Схід сьогодні є точкою перегину життєво важливих інтересів двох великих держав – США й Китаю, які вже вступили між собою в непримириму боротьбу за доступ до енергоресурсів і політичний вплив у регіоні. У цих умовах політика Вашингтона може виражатися в тому, щоб за всяку ціну утримати контроль над великими запасами вуглеводної сировини, перешкодити його постачанню в Китай і Європу і тим самим стримати їх економічне зростання. Один із методів досягнення цієї мети – використання національних сепаратистських і екстремістських рухів для дестабілізації невідконтрольних регіонів, так званий «керований хаос». Застосування саме таких технологій і спостерігається сьогодні в країнах Північної Африки і Близького Сходу, що пережили або продовжують переживати «фінікові революції». Це основна мета США і причина «революційних» подій у регіоні: не виключено, що перед новими лідерами, котрі прийшли до влади за допомогою технологій «кольорових революцій» і «керovanого хаосу», буде поставлено завдання перекрити (чи суттєво скоротити) експорт енергоносіїв у Китай» [1, с. 245].

Також велику роль в описаному процесі експансії країн Арабського світу відіграють наслідки для країн Заходу, котрі, власне кажучи, і розгорнули подібну кампанію. Звісно, мова йде про так званий процес «зіткнення цивілізацій», масові нелегальні міграції населення країн третього світу до більш розвинених, усі подальші конфлікти, спричинені розбіжностями в релігіях, звичаях, традиціях та усталених нормах життя.

Уперше цей процес розпочався після II світової війни, коли країни-переможці навмисно пом'якшили процес пе-

ретину кордонів для переселенців зі «звільнених» країн і колишніх фашистських колоній. На сьогодні після 80-річного досвіду та без рішучих дій цей процес перетворився в глобальну світову проблему. Найбільші збитки несуть Сполучені Штати та Європейський Союз. Постійні конфлікти американської влади з ісламськими терористичними організаціями створили прихований конфлікт націй, представники яких мають хибне уявлення один про одного. А на європейському континенті в цей час повним ходом триває релігійне протистояння й поступове витіснення християнської церкви, часом навіть радикальними методами. Практично кожна з європейських країн є мультикультурною та відкритою для гостей, чим і зловживають переселенці. Європейським лідерам не вдалося створити той самий «melting pot» (англ. «плавильний котел»), по типу Нью-Йорка, де представники кожної нації співіснують з іншими, зберігаючи при цьому власну ідентичність і, що найпарадоксальніше, говорячи англійською мовою. Натомість у Європі йде жорстока боротьба цих націй за виживання, яка дедалі частіше призводить до кровопролиття. Саме такі плоди отримує сьогоднішній цивілізований світ від намірів об'єднання та глобалізації.

Дослідник Геннадій Старченков займався питаннями ісламізації, із цього приводу писав так: «Специфічна ситуація склалася в Західній Німеччині. Уряд ФРН організував вербувальні центри в Туреччині, Марокко, Лівії, які рекрутували чоловіків, у яких були довідки про задовільний стан здоров'я. Першими переїхали турки, зберігаючи історичні симпатії до Німеччини. Саме до них було вперше застосовано нині надзвичайно поширене слово – гастарбайтер (gast – гість, arbaiter – робочий)» [4, с. 96].

Американський соціолог Самюель Хантінгтон, на дослідження якого спирався у своїх роботах Г. Старченков, розглядає цю проблему дещо глибше, дійшов у своїх роботах такого висновку: «Спочатку перебування заробітчан регулювались двосторонніми угодами, а пізніше, у міру формування й розширення союзу Спільного ринку (ЄЕС, а нині ЄС) європейських держав, приймались колективні рішення. Демократичне законодавство країн ЄС передбачає свободу особистості, свободу переміщень, свободу віросповідань, не перешкоджаючи будівництву мечетей, навколо яких поступово збиралися великі мусульманські загалі (Умма). На території практично всіх країн ЄС виникли численні Умми, у яких будувалася мусульманський уклад життя, писаний Кораном і Шаріатом. А керівники країн ЄС наївно вважали, що мусульмани, які отримали право спочатку на тимчасове, а потім і на постійне проживання, ідуть по шляху адаптації, асиміляції й, нарешті, повної інтеграції. Більш обачні політики стверджували, що процес інтеграції завершиться лише на другому або вже третьому поколінні мусульманських гастарбайтерів. Між тим «плавильний котел» Західної Європи давав усе більші похибки. Навіть в умовах відносно стабільної економіки відбувалися бурхливі політичні маніфестації, на яких гастарбайтери вимагали рівних прав із місцевими громадянами. Причому у Франції та Німеччині ці демонстрації нерідко супроводжувалися заворушеннями» [7, с. 15].

Отже, зважуючи на низку проаналізованих робіт, підсумовуємо, що тема впливу провідних світових сил на арабські країни розглядається вітчизняними, західними та арабськими дослідниками культур Близького Сходу. У своїх працях науковці передбачають різні варіанти створення цієї ситуації. Їхні думки багато в чому збігаються, але так само багато в чому різняться. Безперечно, головною спільною думкою в усіх авторів залишається те, що процес впливу провідних світових сил на арабські країни є невід'ємною частиною сучасного світу. Також абсолютно всі розглянуті нами науковці підтверджують, що цей процес пов'язаний із явищем глобалізації.

Щодо відмінностей, то передусім різняться думки авторів у питаннях пояснення цього впливу. Зокрема, Володимир Тюрін говорить про технологічну сторону питання, пов'язує вплив Західного світу на арабські країни з інфор-

маційно-комунікативними технологіями. Арабіст Костянтин Азимов, на противагу цій точці зору, говорить лише про агресивний вплив Сполучених Штатів Америки в бажанні захопити контроль над природними ресурсами.

Кожен із опрацьованих нами науковців мав раціональні та об'єктивні докази у своїх дослідженнях. Аналізуючи тему впливу західних країн на арабський світ, підсумовуємо, що це складний процес, котрий складається з низки історичних, політичних, технологічних і філософських факторів, кожен із яких був об'єктом досліджень у певних науковців.

З огляду на аналіз опрацьованої літератури виводимо такі тези вирішення проблеми впливу провідних світових сил на арабські країни:

- задля зменшення інформаційного тиску й, навпаки, браку якісної інформації в низці арабських країн із нестабільною економічною ситуацією (Ірак, Лівія, Сирія, Судан, Мавританія) треба проводити потужну політику, спрямовану на розвиток інформаційно-комунікативних технологій. Саме цей фактор сприятиме поширенню правдивої інформації про події у світі для місцевого населення;

- проведення в цих країнах освітньої політики, спрямованої на релігійну освіту; роз'яснення дітям чіткого розуміння ісламу та його місця серед інших конфесій; відокремлення ортодоксального ісламу від усіх його екстремістських течій і новоутворених держав, котрі їх наслідують;

- зміна державного устрою в низці авторитарних арабських країн; перехід від престолонаслідування до прозорої системи влади; проведення демілітаризації цих держав;

- зміна ладу у світовій дипломатичній місії; раціональне використання ресурсів, проведення політики на зміцнення державних кордонів, інтеграція між іншими країнами-членами Ліги арабських держав і Персидського союзу;

- проведення політики примирення з повстанцями та новоутвореними екстремістськими державами, спроба пошуку нових векторів співпраці, залучення їх до раціонального беззбройного підходу вирішення проблем.

У власних дослідженнях ми дійшли вищезазначених висновків, що базуються на проаналізованих працях. Отже, підтверджуємо факт, що культура арабського світу зараз знаходиться під великим тиском провідних світових сил, але є важливою для всього світу. І на сьогоднішнє головне завдання цивілізованого світу з його «всепоглинаючим» явищем глобалізації – зберегти їхню ідентичність, створити належні умови для існування серед інших держав, конфесій і народів.

Література

1. Азимов К.С. Технологии управления хаосом и событиями в арабском мире / К.С. Азимов. – М. : ИВ РАН, 2015. – С. 240–249.
2. Амиров Е.Р. Информационно-коммуникационные технологии как фактор социально-экономического развития в арабских странах / Е.Р. Амиров. – М. : ИВ РАН, 2013. – С. 108–125.
3. Кива О.В. Демонстрационный эффект в условиях глобализации (на примере событий в арабских странах) / О.В. Кива. – М. : ИВ РАН, 2012. – С. 49–63.

4. Старченков Г.И. Гастарбайтеры как фактор исламизации в США и странах ЕС / Г.И. Старченков. – М. : РАН, 2011. – С. 94–100.

5. Утави А.А. Восприятие явлений глобализации в Арабском мире / А.А. Утави. – К. : МАУП, 2013. – С. 72–77.

6. Филоник О.О. Сценарии развития арабских стран до 2050 г. / О.О. Филоник. – М. : Издательство МБА, 2014. – С. 29–35.

7. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций : [монография] / С. Хантингтон. – М. : РАН, 2005. – С. 15–16.

Анотація

Ель Гуэссаб Карім. Арабські країни як центр впливу світових сил. – Стаття.

У статті проаналізовано вплив на країни арабського світу з економічного й філософського поглядів. Розглянуто розвиток та історичне становлення арабських країн, їх взаємодію й інтеграцію з країнами Заходу в контексті світової глобалізації. З'ясовано політичні та соціальні проблеми співіснування цих країн із різними культурами, релігіями, поглядами на науку й розвиток. Проаналізовано думки західних і вітчизняних філософів і науковців-арабістів, котрі досліджували цю тему, розглядали її крізь призму різних факторів, намагалися знайти варіанти її вирішення.

Ключові слова: арабський світ, глобалізація, міжрелігійні стосунки, Арабська революція, ідентичність.

Аннотация

Ель Гуэссаб Карим. Арабские страны как центр влияния мировых сил. – Статья.

В статье проанализировано влияние на страны арабского мира с экономической и философской точек зрения. Рассмотрено развитие и историческое становление арабских стран, их взаимодействие и интеграцию со странами Запада в контексте мировой глобализации. Выявлены политические и социальные проблемы сосуществования этих стран с различными культурами, религиями, взглядами на науку и развитие. Проанализированы мнения западных и отечественных философов и ученых-арабистов, которые исследовали данную тему, рассматривали ее сквозь призму различных факторов, пытались найти варианты ее решения.

Ключевые слова: арабский мир, глобализация, межрелигиозные отношения, Арабская революция, идентичность.

Summary

El Guessab Karim. Arabic countries – as the center of influence of the world powers. – Article.

In this article was analyzed the influence on the Arab world from an economic and philosophical point of view. Investigated the development and historical formation of the Arab countries, their integration and interaction with Western countries in the context of globalization of the world. Found out political and social problems of coexistence in these countries with different cultures, religions, views on science and development. Analyzed opinions of Western and blighty scientists and Arabic philosophers investigating this subject, viewed through the prism of different factors, and trying to find options to solve it.

Key words: Arab world, globalization, interreligious relations, Arab revolution, identity.